

gondolataink eljussanak az emberek millióihoz, másrészt, hogy filmjeink reális és hatékony szerepet vállaljanak társadalmunk szórakoztatásában éppen úgy, mint nevelésében.

A művészetben minden kizárólagosság — akár a spontán alkotómódszer, akár a rosszul értelmezett szerzői film — óhatatlanul zsákutcába vezet, ha egyedül üdvözítő és járható útnak kiáltjuk ki. *A látványos művészetekben — különösen a filmművészetben — minden út helyes és lehetséges, amelyet egészséges mű igazol.* Ne kössük meg hát divatos teóriákkal a filmalkotók kezét, és ne mondjunk le semmilyen teória kedvéért a film természetének alapvető követelményéről — a nézőközönségről, amely nélkül minden film élettelen.

Truffaut egyik legutóbbi interjújában arra a kérdésre: „Gondol-e a film írása közben a közönségre?” — így válaszolt: „— Igen, mindig. Ha tetszik nekünk egy gondolat vagy ötlet, de érezzük, hogy a közönség talán ezt nem fogadja el, akkor nekünk kell a filmben gondoskodni arról, hogy a nézőközönség elfogadja. Szükséges, hogy állandóan a nézőkre gondoljunk. Már nem hiszek abban az elvben, amely korábban nekem is tetszett — Preminger mondta nekem egy interjú során, és ezt más filmesek is vallják —, hogy a közönséggel nincs probléma: »Ha nekem valami tetszik, akkor tudom, hogy a közönségnek is tetszik.« Ez nem igaz.”

Annyi mindent fogadtunk el az „új hullám” mestereitől, ne habozunk hát elfogadni Truffautnak ezt az őszinte tanácsát: *Most* — ne pedig tíz évvel később! Az aktuális közönség ízlésével, érdeklődési irányával lehet, sőt kell vitatkoznunk, de meggyőzni egy adott országot történelmileg meghatározott közönségét csak hatékony filmekkel lehet, nem pedig csak az ízlésről írt újságcikkkel.

Egyébként a realista filmművészetet és filmgyártást mindig is az jellemezte és jellemzi ma is, hogy megbizik az egészséges felfogású és őszinte érzelmekkel rendelkező nézőben, aki mindig azért megy moziba, hogy emberi élményben legyen része.

A közönséget — bármennyire is heterogén ízlésű — nem szabad lebecsülni.

„A közönség — mint René Clair írta — sajátos jelenség. Külön-külön talán teljesen tudatlanul áll szemben azokkal a kérdésekkel, amelyek a filmalkotókat foglalkoztatják, de ha ezek a »tudatlanok« nézőközönséggé válnak, akkor többet tudnak a dramatikus művészetről, mint a legjobban tájékozott profik.”

Megszívlelendő tanács. Mindannyiunknak. Megérdemli, hogy elgondolkozzunk rajta. Szükséges, hogy törődjünk vele. Talán feloldhatjuk a filmművészet és film-szórakozás között ma még fennálló ellentétet, ha felfedezzük — a *közönséget*...

A II. DÉLALFÖLDI TÁRLAT

Ez évben másodízben került megrendezésre a Magyar Képzőművészek Szövetsége Dél-magyarországi Területi Szervezetébe tömörült Békés, Csongrád megyei és szegedi művészek közös kiállítása, a II. Dél-alföldi Tárlat. Két év nem nagy idő. Hagyományról nem beszélhetünk, hiszen a korábbi megyei kiállítások éppen szűkebb jellegük miatt nem tekinthetők a mostani átfogóbb kiállítás elődjeinek. Bizonyos következtetések levonására azonban a két kiállítás anyagának azonossága, illetőleg különbsége már alapul szolgál.

Az ez évi kiállítást az egy év előttivel szemben a kiegyenlítettség jellemzi. Az előző kiállításban a kiemelkedő alkotások és az anyag egy nem elhanyagolható része között jelentős minőségbeli differencia volt érezhető. A II. Dél-alföldi Tárlat kiállított művei sem azonos szintűek, de a különbség a kiállítások általánosan ismert differenciáltságánál nem nagyobb, és így nem is zavaró. Ez részben abban leli magyarázatát, hogy a vásárhelyiek múlt évi túlsúlyra csökkent. Többek közt úgy, hogy sajnálatunkra nem szerepel a kiállítók között Kohán György, az itteni művészeti élet kiemelkedő alkotója. Ezen túl néhány vásárhelyi művész (Fekete I. és Samu K.) csak egy-egy művet küldött a tárlatra, holott tehetségük többre teszi képessé és részben kötelezi is őket.

A múlt évvel szemben műfajilag is gazdagodott a tárlat. Gondolunk itt a zománcképre, faintarziára és a kavicsmozaikra is, bár ez utóbbinak a kiállításbeli létjogosultságát éppen műfaji problémák miatt egyes szakemberek vitatják.

Mindkét kiállítás számos olyan azonosságot mutat, amely nemcsak a kiállításra, hanem az itt élő művészek egész munkásságára jellemző. A megfestett, megrajzolt világ, mely a falakról élénk tárul, az alkotók szűkebb, egyéni és tágabb, tájbeli világa:

alföldi tanyák, utcarészlet, szobabelső, csendélet és az itt élő ember. Mindez érezhetően a szülőföld és a szűkebb haza átélte, őszinte szeretetéből táplálkozik.

Ez azonban önmagában még nem jelent esztétikai értéket. Egy szűkebb világ élményéből egyaránt létrejöhét provinciális beltenyészet, vagy egyetemes hatású művészet. (Utóbbira legkitűnőbb példa korunk művészetéből Chagall, aki egész életében Vitebszket, sőt ezen belül vitebszki gyermekkori élményeit festette, mégis az egyetemes művészet nagy alkotója és gazdagítója.) A helyi színnel többre való törekvés, az egyetemesség igénye a művek döntő többségében célkitűzéséknél, néhány műben pedig megvalósultan érvényesül. A lokális és az általános, a *nemzeti* és az *egyetemes* zenében megvalósított bartóki szintézisének képzőművészeti lehetőségessége mindig is vonzotta, vonzza és ma is izgatja az itt élő művészeket. Érthető, hogy a látványtól a lényegig vezető út az új, változott arcú alföld megjelenítését célul kitűző művek számára a legnehezebb, hiszen itt a feladat új, nincsenek általános érvényű, évezredes jelképi értékű megoldások. Új jelképrendszer kidolgozásának munkásai, úttörői azok a művészek, akik erre a feladat nehézségének tudatában is vállalkoznak.

Nem jelent meglepetést, sőt természetesnek tarthatjuk, hogy a kiállításon a realista látás és megjelenítési mód kizárólagosan érvényesül. Ez a természetesség két forrásból táplálkozik: Egyrészt a nagy alföldi realisták — Tornyai, Koszta, Nagy István — hagyományának még mindig ható erejéből, másrészt az ehhez szorosan kapcsolódó vásárhelyi iskola mai sugárzó hatásából. Nincs még egy olyan része az országnak, ahol a napjainkban Budapesten egyre erőteljesebben kibontakozó formai kísérletek olyan kevéssé éreztetnék hatásukat, mint éppen itt, a Viharsarokban, a Dél-Alföldön. Ebben a magatartásban az őszinteség és következetesség etikai értéke feltétlenül megbecsülést érdemel. Nem lenne azonban szerencsés, ha ez az etikailag pozitív állásfoglalás művészileg a látvány mögötti lényegre való törekvés helyett a felületen maradás igazolására szolgálna egyes alkotóknál.

A kiállítás alapvető élménye világnézetileg és életérzésben az emberbe vetett hit, a humanizmus, életigenlés és harmónia. Mindez a világgal gyöngéd érzéskbéli azonosulásban vagy megértő humorral való kapcsolódásban él és hat. A korábbi kiállításokon elég jelentős drámai hangvétel most csak egy-két művésznél lehetett fel. Téved azonban az, aki azt gondolja, hogy ennyi azonosság mellett a kiállítás unalmasan egysíkú, egyszínű. Korántsem az, mert a fent vázolt etikai, magatartásbeli azonosság egyáltalán nem jelenti a stílusjegyek, a művészi megformálás azonosságát. A realitáson belül a művesen részletező megoldás és a nagyvonalú summázás, naiv lírai lágyság, gyermeki világ és férfias keménység egyébként megférnek. Nagyon is különböző alkotói egyéniségek tolmácsolásában jelenik meg az emberi igazság és a valóság mélyebb összefüggése.

Németh József méltán kapta a kiállításon bemutatott műveiért a Koszta-émlék-érmeket. (A kiállítás történetéhez tarozik az is, hogy Szentes város tanácsa a nagy magyar mester emlékének ápolására ez évben Koszta-émlékérmeket alapított. Egyben úgy döntött, hogy minden évben a Dél-alföldi Tárlat megnyitása alkalmából kerüljön átadásra az emlékérem és a vele kapcsolatos munkajutalom, az alföldi tájat és az itt élő embert kifejező, a tárlaton bemutatott legértékesebb művek alkotója számára.) Művészetének széles skáláját csodálhatjuk nagy síkfelületeinek kifejezőerejében éppúgy, mint kis pasztelljeinek finomságában. Az anya és gyermek ősi, általános emberi mondanivalója mély lírával jelentkezik. Érzélgősségmentes, férfiasan szűkszávu és eszközeiben tömönatos egyszerűségű líra ez. Summázó rajz, a barna nagyon kifejező monotóniája és szaggatott felületei együtt két ember egész küzdelmes életét mondják el (Asszonyok kosárral). Néhány vonás, egy-két szín — nagyvonalú portréfestésének bizonyítéka (Ablak előtt). Kis pasztelljei a műfaj rég nem látott remekei (Okórfogat, Táj lovakkal).

Mennyi kedvesség, öröm és líra van hétköznapijaink mindennaposnak, közönségesnek tartott és értékelte tárgyaiban is, csak észre kell vennünk, mondja a kiállítás nem egy alkotója. Elsősorban Szalay Ferenc és Fejér Csaba veszik észre és fejezik ki műveikben az apró köznapi tárgyak szeretetét. Azonosan műves formálás mellett, színviláguk jelentős különbözőségével, de meggyőzően vallják mindezt. Szalay Lavórjának és Szakajtójának élénk pirosa, üde kékje ujjongva felelnek egymásnak. Fejér Csaba Kisszék bögrével c. festménye a lilásszürke finom, milliméterenként alakuló árnyalataiban ad látványontúli lényegét a világról és önmagáról. Azt, hogy az „örök téma”, a tanya milyen izgalmas lehet még mindig, ha új módon látja és teremti újjá a művész, Hézső Ferenc Tanyája kitűnően bizonyítja. Egyéb kiállított művei pedig arról győznek meg bennünket, hogy a legutóbbi néhány tárlaton való kedvező szereplése nem esetleges volt, hanem egy előttünk kibontakozó művészegyéniség útjának, előrelépésének állomásai (Magányos fa, Utca vége, Árva tanya). Zöldesszürke szín-

világának dekorativitása nyugodt harmóniában ötvöződik egybe határozott rajzossá-
gával. Kendervágója a kiállítás kevés munkaábrázolásának egyike. A nagy felületű
kendertábla és az előtte álló ember együttese külsőséges pátosz nélküli, humanizmus-
sal teli vallomás.

Az alföldi hagyományhoz a kiállítók közül legközvetlenebbül — tartalmilag és
formailag egyaránt — Almási Gyula festészete kapcsolódik. Az Alföld téres, végtelen
síkja, és magános kis tanya kapnak önálló életet sajátos olajpasztelljeiben (Ősz, Tél).
Az Alföld változó, új arca megjelenítésének már említetten nem könnyű feladatát
vállalta Ezüst György, Erdős Péter és Lelkes István. A nagyüzemi épületek téres
monumentalitása, tömegszerűsége és a géphez szokott ember öntudata adnak új tar-
talmat műveiknek.

Erdélyi Mihály annyi kiállításon megcsodált öntörvényű, hittel, optimizmussal
teli mesevilága ez alkalommal is jó érzéseket kelt bennünk. Különös mikrovilág ez,
melyben minden játék méretű: a folyó, a hegy, az ember, a híd, a fák egyaránt (Est-
hangulat a Tiszán, Tiszakanyar Tokajnál, Vénasszonyok nyara). Hasonló derű és a
világ nemcsak tárgyakkban, hanem szemléletben is megnyilvánuló gyermeki egyszerű-
sége, naiv tisztasága hat meg bennünket a 84 éves Mári (Kovács Mária) pasztell-lágy
színvilágú olajfestményein. Bizonyos vonatkozásban hasonló gyermeki világot tár
elénk Fodor József is. Ez a világ azonban, szemben Erdélyi és Mári világával a homo
ludens alapállásából, kívülről szemlélt (Gőzös, Tél).

A kiállítás egyik — és méltán — komoly közönségikert aratott műve Fontos
Sándor Barna fatörzsek c. olajfestménye. A korábbi években általa festett ősz-
barackosok merev geometriai konstruktivitásával szemben, most a valósághoz köze-
lebb álló, de nem kevésbé izgalmas rajzi, természeti szövevényt tár elénk. Kutatja
ugyancsak növénycsoportban a természeti rend titkát másik két kiállított művében
is (Kukoricatörés, Kukoricák). A glédában álló kukoricák rendje azonos is, meg nem
is az őszibarackfák áttörtebb rácozotával. A téma megközelítése különösen a Kuko-
ricák-ban érdekes, de a szecessziósan kanyargó levelek elkülönült, már-már elvontan
önálló életet élnek, és ezt az önállósulást az uralkodó sárgába húzott kék csíkok tovább
erősítik. Már régebbi idő óta foglalkoztatja és indokoltan Pintér Józsefet a város, tűz-
fal, tető, járda által határolt szigorú zárt világa, geometrikus formái (Külváros). Ezen
a szigorú derékszögekbe szabdaltnak homlokzati rendnek áttör és új, örömteli élménnyel
gazdagítja a művészt a portálék élénk, vidám színritmusa (Lesnöi házak). A kemény
rajzosság ellenére nyugalmat ad a horizontális képépítés és néhány mély tónusú, szí-
nen belül maradó koloritja miatt Dér István Itatás-a. Ember és állat ősi kapcsolata
nyer új értelmet a ma paraszti világában. Képszerkesztésének fölényes biztonsága,
jelképi értéke és a felület műves megmunkálása ad élményt Alkony c. művében.
Robusztus, de tudatos, fegyelmezett erő feszül a fiatal szegedi művészgeneráció — Dér
István mellett — legtehetségesebb alkotója, Zombori László műveiben. Nagy felületek
összefogott, intenzív komolysága (Csendélet), kifejező szerkezetesség (Halászbárka)
egyaránt sajátja. Egyedül a Katedrális c. műben érezzük a tartalom és forma egyen-
súlyának bizonyos labilitását éppen a megoldás súlyossága miatt.

Koszta Rozália mind a négy művének tárgya az ember, úgy ahogyan az emberi
lényeg az arcban kifejezhető. Nem ábrázol, nem a külső jegyek hasonlóságára törek-
szik. Az egyéniséget, a jellemet, a lélek mélységét mutatja meg. Mindig őszinte
örömmel gyönyörködik a fiatalság szépségében (Lány portré, Leány gyümölcscsel), de
szépítés nélküli szókimondásra kötelezi realizmusa a Női portréban is. A zöld és kék
mértéktartóan alkalmazott hűvössége óvja meg Kisfiú c. művét a témában rejlő édes-
kesség veszélyétől. Lipták Pál szűkebb környezete, városa körüli meditációja figye-
lemre méltó, kontúrrajzos és komoly színvilágú művekben kerül közel hozzánk (Ut-
can, Eső után). Gazdagodott művészete az összefogottság és koloritjának bővülése
útján is (Kisvasút). Táj fával, előtérben ülő nő. „Leltár” szerint csak ennyi látható
Fülöp Erzsébet Ülő nő c. művén, de mennyivel többet fejez ki ezzel a néhány elem-
mel a művész. Milyen mély líra, az ember és a táj kapcsolata, sőt az emberi élet filo-
zofikus gondolatébresztése az, amit képépítésével és lilásbarnájának árnyaltságával
felszínre hoz bennünk. Vinkler László rajzos, formás reneszánsz életeszmenyt idéző
férfi aktjai, Dorogi Imre sugárkévés, fényzáporos Tisza-partja, Bazsali Ferenc a ta-
vaszi orosházi belvízről riport frissességgel festett városrészelete, Papp György expresz-
zív és Bagóssi Gábor elmosódóan finomszürke olaja tovább gazdagítják és teszik tel-
jessé a kiállítás anyagát.

Úgy hiszem, nincs semmi túlzás abban a megállapításban, hogy az emberi tragi-
kumot, pontosabban a tragikus embert az egész mai magyar grafikában Kajári Gyula
jeleníti meg krétarajzaiban a legkifejezőbben. Ez alkalommal a német romantika
költője, Hölderlin Párkák c. verse adta az alapot, de az alkotó által Illusztráció-nak

nevezett négy rajz az ihlető verstől független önálló életet él. A Párkák klasszikus életeszmenye által indítva ugyan, de a ma kínzó fájdalomról, első feszültségéről, kiegyensúlyozatlanságáról, nyugtalanságáról vallanak szenvedélyesen a robbanással teli, jajkiáltó vonalak. A verstől függetlenül nem kérnek, hanem végső kétségbeesésben vergődnek. Az arc keménysége, a lebbenő kabát dinamikus ereje, a varjak szárnysegett zuhanása a tragikus ember megdöbbentő erejű hozzánk szólása. Nyugodtabb erő és dinamizmus jut érvényre az összefogottabb Bejáró-ban, és az új műfajban elért biztató eredmény nyújt alapot Kajári művészetének további gazdagodására kiállított két fametszetében (Tanya, Ósz). Szalay Ferenc rajzain a festményekben már fellelt életigenléssel és a világ dolgain érzett örömmel találkozunk ismét. A Táncolók — az egyest és a csoportot egyaránt szerencsésen érvényre juttató — kompozíciójában a fiatal testek plaszticitással rajzolt szépségében és egészséges erotikumában gyönyörködhetünk. Szalay Ferenc eddigi munkásságának témában és megoldásban egyaránt új alkotása a Cimbalmos. A magát teljesen a zenének, a zenélésnek átadó férfigura határozottan megoldott feje és keze mellett a leányalok alig láthatóan finom, könnyed, és gyöngéd körvonalja a zenében való teljes feloldódás, átszellemülés kitűnő rajzbeli megoldása. Németh József kiállított két szénrajzában, de különösen a Várados asszony II-ben a summázást egészen az egyiptomi művészet szigorú, zárt formáig vitte el. Fejér Csaba leheletfinom tájrajza, Hemmert János érdekes, modern csüületi technikával, de ez esetben a témával összhangban megoldott tisművei, Alexin Andor kemény, fekete-fehér kontrasztos linói teszik változatossá a grafikai anyagot.

A Dél-Alföldön élő festők száma jelentősen nagyobb a szobrászokénál. Ezért is jóval bővebb a festményanyag a plasztikai műveknél, de az itt alkotó szobrászok számából következően a kiállítottnál gazdagabb lehetne a tárlat szobrászati része. Egyedül Tóth Sándor szerepel több művel, egy domborítással és 6 éremmel. Domborításában (Ketten) tovább viszi és munkálja az általa oly kedvelt és őszinte melegséggel átélte családtemát. Két álló fiatal test simul egymáshoz, ez önmagában még nem utal családi kapcsolatra. A megformálás azonban, a testek érzéki közelségénél mélyebb, emberi és sorsközösséget fejez ki. A két test pillanatnyi egymáshoz simulásánál, egymásmellettségénél többet, életre szóló közösséget, családi egységet mond el. Érem portréiban a mintázott (Kazinczy, Kiss Lajos) iránti alázat és azonosulás, családtagjai portréiban pedig bensőséges melegség hat reánk. Samu Katalin Puli-ja ez alkalommal is a tőle megszokott kitűnő, szeretettel és humorral átszőtt állatfigura. Ugyancsak szívesen láttunk volna több alkotást Fekete Jánostól, az egyébként a faerezetét kifejezőn érvényre juttató, zárt, érzékletes felületekben megoldott Galambász-on kívül is.

Néhány zománcképpel már találkoztunk az eddigi Vásárhelyi Ószi Tárlatokon. Azok azonban jobbara csak a szét- és összefolyó felületek mozgalmasságának érdekességét nyújtották. Azt, hogy a műfaj a figurális megjelenítésen belül is milyen tág kapukat tár és kiaknázatlan lehetőségeket nyújt az elmélyülten kísérletező, újat kereső művész számára — Stefániai Edit műveiben örömmel fedezhetjük fel. Színei gazdag árnyaltsága, a rózsaszín és zöld csak égetéssel létrehozható átmeneteinek finomsága, a megfigyelés és a megformálás jellemző ereje teszi emlékezetessé műveit (Furulyázó, Majolikabolt, Lányok). Örömteljes gazdagodást jelent a zománcképek mellett a faintarzia is. Ebben a műfajban T. Nagy Irén Város-a nyújt kiemelkedő kvalitást. Az anyag adottságainak kitűnő és szellemes kihasználása, a tereosztás síkformáláson belüli lehetőségeinek gazdagsága, az egyes házak jól egybeizülő karakterisztikuma egyaránt a műfaj erejéit bizonyítják. Nem lehet ugyanazt elmondani a szürrealista árnyék alkalmazást idéző Út árnyék c. műről. Szokatlan anyag a kavics a kiállítótermekben, és emiatt az első pillanatban idegenkedünk is tőle. Pedig Erdős Péter V. M. portréja a műfaj játékos és dekoratív lehetőségeire hívja fel figyelmünket.

A kiállítás a vásárhelyi nyitás után hosszabb vándorutat tesz meg. Először Szegeden, júliusban, a várjátékok idején Gyulán, augusztusban Szentesen, és szeptemberben Pécsen is bemutatásra kerül. Széles körben szolgálja tehát az alkotó, a mű és a közönség további művészi munkára serkentő, gyümölcsöző kapcsolatát, előkészítve ezzel a jövő évi kiállítás még nagyobb sikerét.

DÖMÖTÖR JÁNOS